

Univerzita Karlova v Praze
KNIHOVNA SLOVANSKÉ FILOLOGIE
A ODD. SLAVISTIKY FIL. FAKULTY

Inv. č. S-634/2000

Sign.

Vlasta Vaněčková

PŘÍPRAVA NA ČTENÍ SLUCHOVĚ POSTIŽENÝCH DĚTÍ

v předškolním věku

Nakladatelství
SEPTIMA
Praha 1996

2551052760

Filozofická fakulta
Univerzity Karlovy v Praze

Lektorovaly: Mgr. Zuzana Pústová a PaedDr. Olga Velehradská

Schválilo MŠMT ČR č.j. 22 985/96-24, dne 12. srpna 1996
jako metodickou příručku pro učitele.

© Vlasta Vaněčková, 1996
© Nakladatelství SEPTIMA, 1996

ISBN 80-85801-82-5

OBSAH

1 Čtení.....	4
2 Čtení a poruchy sluchu.....	4
3 Čtení a činnost mozkových hemisfér.....	4
4 Globální čtení.....	5
5 Analyticko-syntetická metoda čtení.....	5
6 Přípravná cvičení na čtení.....	6
6.1 Sluchová cvičení.....	6
6.2 Zraková cvičení.....	9
6.3 Cvičení na posilování zrakové paměti.....	10
6.4 Trénování očních pohybů.....	10
6.5 Cvičení na orientaci v prostoru.....	11
6.6 Hry s písmeny.....	12
7 Doporučená literatura pro práci s předškolními dětmi.....	13
Literatura.....	14

1 ČTENÍ

Čtení a psaní jsou nejvyšší formy řeči. Dovednost čtení dává dobré předpoklady k tomu, aby dítě bylo schopné porozumět tištěné a psané řeči. Má-li se dítě naučit číst, je k tomu nezbytně zapotřebí souhry jednotlivých základních schopností: zrakového rozlišování tvarů, sluchového rozlišování hlásek a slabik, zrakové i sluchové paměti, smyslu pro rytmus, orientace v čase a prostoru, schopnosti slučovat jednotlivé složky ve funkční celky, nebo je naopak rozkládat. Kromě toho naučit se číst s porozuměním klade také poměrně velké nároky na psychickou vybavenost dítěte. Po osvojení znalosti grafického vyjádření slov musí být dítě schopné převést tato slova v mluvenou řeč takovým způsobem, aby text četlo a pochopilo jeho obsah. Porozumění čtenému textu závisí i na veškerých dosavadních zkušenostech a vědomostech, které dítě nabylo, a dále na jeho celkovém vývoji, na úrovni jazykové výchovy a slovní zásoby.

Za normálních okolností má dítě v určitém věku tyto schopnosti rozvinuté do žádoucí míry a čtení se pro ně nestává problematickým. Jestliže některá z výše jmenovaných základních složek není zcela funkční nebo je narušená (či dokonce zcela chybí), mohou ve výuce čtení nastat obtíže.

2 ČTENÍ A PORUCHY SLUCHU

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že sluchové vady mají nepříznivý vliv na čtení a pravopis obecně. Základní nevýhodou sluchově postiženého dítěte je nedostačující funkce sluchového ústrojí, které tak není schopno plnohodnotně zajistit příjem a zpracování zvukových informací. Sluch má navíc i polysenzorickou funkci, ovlivňuje nejen komunikační schopnosti, ale i další psychické funkce (jako pozornost, vnímání, myšlení, paměť a citové procesy), které se při čtení uplatňují. Narušení sluchového ústrojí má tedy za následek omezené a zkreslené sluchové vnímání, opožděný vývoj řeči a omezenou slovní zásobu.

3 ČTENÍ A ČINNOST MOZKOVÝCH HEMISFÉR

Po stránce fyziologické je řeč, a tím i čtení, ovlivňována oběma mozkovými hemisférami současně, každá hemisféra při tom ovlivňuje jiné funkce. Pro znázornění si můžeme rozložení funkcí obou mozkových hemisfér představit zhruba takto (podle Z. Matějčka, *Dyslexie, specifické poruchy čtení*, 1995, str. 37):

Levá hemisféra

Řeč – slova a věty

Slabiky (jako fonetické jednotky řeči)

Melodie

Konfigurace písmen, která znamenají slovo

Analyticko-syntetizační činnost (např. analýza slova v hlásky)

Pravá hemisféra

Přírodní zvuky a hluky

Izolované hlásky – fonémy

Rytmus

Prostorové vztahy, tvary, písmena jako tvary

Holistické, globální vnímání, emocionální složky vjemů

Při vnímání řeči je nutná kooperace obou hemisfér a zvlášť významná je tato součinnost při vyšších formách sdělovacího procesu, jakými jsou čtení a psaní. Levá hemisféra provádí pohotověji a kvalitněji operace analyzační a syntetizační, pravá lépe zpracovává podněty celostné. S pomocí levé mluvíme a rozumíme řeči, pravou zpracováváme tvary, orientujeme se v prostoru, převádíme své zrakové představy do grafické podoby. Typickou činností levé hemisféry je rozkládání slov ve slabiky a hlásky, čili sekvenční časové analýza. Pro dítě, které se má začít učit číst, z toho vyplývá, že dokud se seznamuje s písmeny jakožto tvary a dokud hláskuje, zaměstnává především pravou hemisféru. Jakmile však dospěje do stadia, kdy začne číst slova a chápe jejich obsah, pracuje převážně hemisféra levá.

Pro ulehčení pozice budoucího čtenáře je vhodné ještě před vstupem do školy trénovat různými cviky činnosti mozkových hemisfér. Řeč a její vyšší formy jsou u praváků přednostně ovlivňovány z levé mozkové hemisféry, u leváků je tomu naopak. Proto je výhodné u praváků posilovat funkci levé mozkové hemisféry a u leváků funkci hemisféry pravé.

4 GLOBÁLNÍ ČTENÍ

Metoda nácviku globálního čtení spočívá v tom, že dítě se učí poznávat grafickou podobu slova jako celku. Stouto metodou pracují některá specializovaná předškolní zařízení pro sluchově postižené děti a dále pak i základní školy stejného typu. V běžných základních školách se ovšem používá metoda analyticko-syntetická.

5 ANALYTICKO-SYNTETICKÁ METODA ČTENÍ

Čtení písma předpokládá, že si čtenář uvědomuje vnitřní fonetickou strukturu slova a že je schopen provádět zvukovou analýzu a syntézu slov. Dalším základním předpokladem je znalost písmen jako grafických podob jednotlivých hlásek, s nimiž se dítě seznámilo při cvičení fonemického

1 ČTENÍ

Čtení a psaní jsou nejvyšší formy řeči. Dovednost čtení dává dobré předpoklady k tomu, aby dítě bylo schopné porozumět tištěné a psané řeči. Má-li se dítě naučit číst, je k tomu nezbytně zapotřebí souhry jednotlivých základních schopností: zrakového rozlišování tvarů, sluchového rozlišování hlásek a slabik, zrakové i sluchové paměti, smyslu pro rytmus, orientace v čase a prostoru, schopnosti slučovat jednotlivé složky ve funkční celky, nebo je naopak rozkládat. Kromě toho naučit se číst s porozuměním klade také poměrně velké nároky na psychickou vybavenost dítěte. Po osvojení znalosti grafického vyjádření slov musí být dítě schopné převést tato slova v mluvenou řeč takovým způsobem, aby text četlo a pochopilo jeho obsah. Porozumění čtenému textu závisí i na veškerých dosavadních zkušenostech a vědomostech, které dítě nabylo, a dále na jeho celkovém vývoji, na úrovni jazykové výchovy a slovní zásoby.

Za normálních okolností má dítě v určitém věku tyto schopnosti rozvíjené do žádoucí míry a čtení se pro ně nestává problematickým. Jestliže některá z výše jmenovaných základních složek není zcela funkční nebo je narušená (či dokonce zcela chybí), mohou ve výuce čtení nastat obtíže.

2 ČTENÍ A PORUCHY SLUCHU

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že sluchové vady mají nepříznivý vliv na čtení a pravopis obecně. Základní nevýhodou sluchově postiženého dítěte je nedostačující funkce sluchového ústrojí, které tak není schopno plnohodnotně zajistit příjem a zpracování zvukových informací. Sluch má navíc i polysenzorickou funkci, ovlivňuje nejen komunikační schopnosti, ale i další psychické funkce (jako pozornost, vnímání, myšlení, paměť a citové procesy), které se při čtení uplatňují. Narušení sluchového ústrojí má tedy za následek omezené a zkreslené sluchové vnímání, opožděný vývoj řeči a omezenou slovní zásobu.

3 ČTENÍ A ČINNOST MOZKOVÝCH HEMISFÉR

Po stránce fyziologické je řeč, a tím i čtení, ovlivňována oběma mozkovými hemisférami současně, každá hemisféra při tom ovlivňuje jiné funkce. Pro znázornění si můžeme rozložení funkcí obou mozkových hemisfér představit zhruba takto (podle Z. Matějčka, *Dyslexie, specifické poruchy čtení*, 1995, str. 37):

Levá hemisféra

Řeč – slova a věty

Slabiky (jako fonetické jednotky řeči)

Melodie

Konfigurace písmen, která znamenají slovo

Analyticko-syntetizační činnost (např. analýza slova v hlásky)

Pravá hemisféra

Přírodní zvuky a hluky

Izolované hlásky – fonémy

Rytmus

Prostorové vztahy, tvary, písmena jako tvary

Holistické, globální vnímání, emocionální složky vjemů

Při vnímání řeči je nutná kooperace obou hemisfér a zvláště významná je tato součinnost při vyšších formách sdělovacího procesu, jakými jsou čtení a psaní. Levá hemisféra provádí pohotověji a kvalitněji operace analyzační a syntetizační, pravá lépe zpracovává podněty celostné. S pomocí levé mluvíme a rozumíme řeči, pravou zpracováváme tvary, orientujeme se v prostoru, převádíme své zrakové představy do grafické podoby. Typickou činností levé hemisféry je rozkládání slov ve slabiky a hlásky, čili sekvenční časové analýza. Pro dítě, které se má začít učit číst, z toho vyplývá, že dokud se seznamuje s písmeny jakožto tvary a dokud hláskuje, zaměstnává především pravou hemisféru. Jakmile však dospěje do stadia, kdy začne číst slova a chápe jejich obsah, pracuje převážně hemisféra levá.

Pro ulehčení pozice budoucího čtenáře je vhodné ještě před vstupem do školy trénovat různými cviky činnosti mozkových hemisfér. Řeč a její vyšší formy jsou u praváků přednostně ovlivňovány z levé mozkové hemisféry, u leváků je tomu naopak. Proto je výhodné u praváků posilovat funkci levé mozkové hemisféry a u leváků funkci hemisféry pravé.

4 GLOBÁLNÍ ČTENÍ

Metoda nácviu globálního čtení spočívá v tom, že dítě se učí poznávat grafickou podobu slova jako celku. S touto metodou pracují některá specializovaná předškolní zařízení pro sluchově postižené děti a dále pak i základní školy stejného typu. V běžných základních školách se ovšem používá metoda analyticko-syntetická.

5 ANALYTICKO-SYNTETICKÁ METODA ČTENÍ

Čtení písma předpokládá, že si čtenář uvědomuje vnitřní fonetickou strukturu slova a že je schopen provádět zvukovou analýzu a syntézu slov. Dalším základním předpokladem je znalost písmen jako grafických podob jednotlivých hlásek, s nimiž se dítě seznámilo při cvičení fonematičtějších

sluchu. Sluchový vjem hlásky je navíc podporován vlastní činností mluvidel.

Při nácvičování čtení touto metodou se navzájem prolíná několik analyticko-syntetizačních činností:

Analyzá a syntéza akusticko-kinestetická

Dítě dělí slovo na slabiky a hlásky, rozlišuje jednotlivé konkrétní hlásky sluchem i vnímáním artikulačních pohybů mluvidel a uvědomuje si jejich pořadí (analýza) ve slově. A naopak dovede spojit jednotlivé hlásky a slabiky (syntéza) ve slovo.

Analyzá a syntéza optická

Při této analýze dochází k rozlišování a poznávání písmen zrakem. Dítě tak zrakem dělí slova na jednotlivé slabiky a písmena (analýza) a dokáže z písmen složit slabiky a slova (syntéza).

Analyticko-syntetizační činnosti v oblasti sluchu a zraku se při čtení neustále prolínají v různém pořadí. Čtoucí dítě provádí nejdříve optickou analýzu slova, poznává písmena, vidí ve slově slabiky a spojuje je ve vyslovené slovo (syntéza akusticko-kinestetická).

6 PŘÍPRAVNÁ CVIČENÍ NA ČTENÍ

Ještě před vlastním nácvičovním čtením je potřebné, aby dítě prošlo jazykovou přípravou na čtení a aby jeho slovní zásoba byla bohatá. Malé dítě v mluvené řeči zatím nerozlišuje zvukovou stránku slova (formu) od jeho věcného významu (obsah). Tomu je třeba dítě naučit. Kromě trénování fonemického uvědomění je vhodné procvičovat a posilovat zrakové dovednosti, sluchovou i zrakovou paměť, rytmizaci řeči, plynulé pohyby očí žádoucím směrem, orientaci v prostoru a je možné začít zkoušet i hry zaměřené na čtení písmen, slabik a slov.

Má-li být motivace ke spolupráci dítěte účinná, cvičení a hry musí odpovídat jeho úrovni a schopnostem. Jednotlivá cvičení by neměla být nepřiměřeně dlouhá (vždy se orientujeme pozorností dítěte), ale pravidelná. K jejich provádění je vhodné vybrat takovou dobu, aby zájmu dítěte nekonkurovala žádná jiná lákavější činnost.

6.1 Sluchová cvičení

Ve sluchových cvičeních se zaměřujeme nejdříve na rozlišování různých zvuků, později je nahradí cvičení zaměřená na fonemickou diferenciaci. Procvičujeme rozlišování jednotlivých hlásek ve slovech, zvukovou analýzu a syntézu slov, sluchovou paměť a provádíme cvičení na délku samohlásek a rytmus řeči. Všechna cvičení, obzvláště ta počáteční, vedeme formou hry, aby byla pro dítě co nejvíce zajímavá. Dbáme též na to, abychom zvolili

vhodnou dobu v denním režimu dítěte z hlediska schopnosti jeho koncentrace. Práce s unaveným dítětem nepřináší žádný efekt.

Cvičení na rozlišování zvuků

Při cvičeních zaměřených na sluchovou diferenciaci začínáme jednoduchými cvičeními, při kterých se dítě učí poznávat a rozlišovat různé zvuky a jejich zdroje. U malých dětí trénujeme rozlišování zvuků z okolního prostředí (domácího, venkovního či prostředí mateřské školy). Nejdříve předvádíme různé zdroje zvuku tak, aby dítě mělo zrakovou kontrolu a mohlo tedy sledovat a zároveň poslouchat. Po několikerém opakování provádíme tato cvičení bez zrakové kontroly.

– Tímto způsobem učíme dítě poznávat např. zvuk tekoucí vody do umývadla, zavírání (bouchání) dveří a okna, zvuk vysavače nebo jiných domácích přístrojů apod. Pro obměnu si můžeme pořídit magnetofonové nahrávky různých zvuků a dítěti je přehrávat.

– Stejným způsobem postupujeme při rozlišování zvuků jednotlivých hudebních nástrojů. Mateřské školy většinou bývají vybavené základní sadou hudebních nástrojů. Při procvičování v domácím prostředí můžeme použít opět magnetofonových nahrávek, dítě by ovšem mělo být s užívanými hudebními nástroji již seznámeno, např. z mateřské školy. Obtížnější formou tohoto cvičení je rozlišování výšky tónů.

– Obdobně můžeme pracovat s nahrávkami hlasů zvířat.

– Pro zpestření můžeme tato cvičení provádět s použitím obrázků. Dítěti předložíme obrázky, na kterých jsou znázorněny různé zdroje zvuku (obrázky zvířat, hudebních nástrojů, běžně užívaných domácích přístrojů apod.), a vyluzujeme různé zvuky nebo je přehráváme z magnetofonového záznamu. Dítě potom vybírá k daným zvukům příslušné obrázky.

– K velmi obtížným patří cvičení zaměřená na diferenciaci hlasů jednotlivých osob. Dítě má za úkol rozeznat hlasy jemu známých lidí – rodičů, sourozenců, učitelek a kamarádů v mateřské škole.

Cvičení na rozlišování hlásek

Dříve, než přistoupíme k diferenciaci jednotlivých hlásek ve slovech, procvičujeme záměnu slov ve větách. Říkáme dítěti věty, které se liší jedním slovem, dítě má zaměněné slovo poznat. Např.: *Kočka pije mléko.* – *Kočka pije vodu.* Věty volíme srozumitelné a úměrně dlouhé, aby se v nich dítě orientovalo a mohlo si je pamatovat. Řídíme se věkem a schopnostmi dítěte. Postupně zařazujeme slova, která jsou si více podobná nebo volíme složitější věty.

Diferenciaci hlásek provádíme nejdříve ve slovech, která se liší jednou samohláskou (*lem – lom, můj – máj*), později ve slovech lišících se sou-

hláskou (*led – les, med – mech*). V další fázi se zaměříme na slova více-slabičná.

Obtížnost cvičení řečové diferenciaci můžeme zvyšovat i tím způsobem, že zhoršujeme akustické podmínky, v nichž s dítětem pracujeme. Postupem času začneme diskriminační cvičení provádět v prostředí, kde je určité zvukové pozadí, případně toto zvukové pozadí můžeme sami vytvářet použitím nahrávky různých šumů nebo venkovních zvuků. Můžeme též pracovat při reprodukování hudbě. Tímto způsobem přibližujeme dítěti běžné podmínky, v nichž se bude muset později orientovat sluchovou cestou.

Cvičení na zvukovou analýzu a syntézu slov

Nezbytným předpokladem k tomu, aby dítě bylo schopné provádět sluchovou analýzu a syntézu slov, je rozvíjení fonematického sluchu. Při rozboru mluvené řeči poznává dítě sluchem formu mluveného slova a uvědomuje si, že slovo se skládá ze slabik a slabiky z hlásek, které se ve slově v různém pořadí střídají nebo opakují. Dítě si tak uvědomuje shodné hlásky na počátku, na konci i uvnitř slov. Sluchový vjem hlásky je při tom podporován vlastní činností mluvidel.

Jednotlivá cvičení zařazujeme podle principu od jednodušších ke složitějším. Nejdříve pracujeme se slovy, která konkrétní hlásku pouze obsahují, nezáleží na tom, v jakém pořadí je ve slově umístěna. K tomuto účelu je vhodné použít sadu obrázků, hraček nebo různých předmětů, v jejichž názvu je obsažena procvičovaná hláska. Dítě určí hlásku ve slově snáze, jestliže slovo vyslovuje nahlas, případně je několikrát opakuje. Pro starší děti můžeme obrázky opatřit psanou podobou slova (nejlépe velkými tiskacími písmeny) a barevně vyznačit sledovanou hlásku. Dítě se tak učí poznávat i písmeno jako grafický obraz dané hlásky.

Později přikročíme ke cvičením se slovy, která konkrétní hlásku obsahují na začátku, na konci a uprostřed slov. Dítě tato slova napřed vyhledává z nabídky, kterou mu poskytneme v podobě obrázků nebo hraček, později je samo vymýšlí. Vhodnou hrou k tomuto účelu je například slovní kopaná, kdy následující slovo v řetězci začíná poslední hláskou nebo slabikou slova předchozího.

Obdobou těchto cvičení s obrázky je rozkládání slov na slabiky. Dítě nevyhledává hlásky, ale vytleskává nebo počítá slabiky v daném slově. Opačné, ale těžší cvičení je takové, když dítě dostane za úkol vyhledat nebo vymyslet slova na určitý počet slabik nebo hlásek.

Cvičení na délku samohlásek a rytmu řeči

Délka samohlásek je v českém jazyce důležitá nejen pro srozumitelnost řeči, ale je také nositelem významu slov (*váha – váhá, být – byt . . .*).

– K počátečnímu nacvičování délky samohlásek je vhodné použít bzučák,

klávesový nebo jiný hudební nástroj. Dítěti předřkáváme jednotlivá slova s výraznou výslovností délek samohlásek a jejich rytmus se současně „přehrává“. Dítě se snaží slova správně opakovat. Bzučáky bývají opatřeny kontrolním světlem, které svítí shodně s délkou trvání zvukového signálu. Dítě má pak možnost sledovat časové rozložení slova několika analyzátoři: sluchem, zrakem, hmatem, kinesteticky (ovládání tlačítka nebo klávesy) a artikulačně. Cvičení by se měla opakovat tak dlouho, dokud dítě není schopno rytmus reprodukovat samostatně.

– Obtížnější forma cvičení: Dítě zapisuje na papír tečkami a čárkami rytmizovanou podobu slov, která předřkáváme nebo přehráváme na bzučáku.

– Místo předřkávání nebo přehrávání slov bzučákem použijeme obrázky a dítě samo vytukává nebo zapisuje rytmizovanou podobu slov.

– Nejobtížnější forma cvičení: Předložíme dítěti určitou sestavu čárek a teček a dítě zvuky přehrává nebo se pokouší na daný rytmus vymyslet slova. Postupujeme od jednoduchých dvouslabičných slov ke složitějším.

– Pro starší předškoláky, kteří již znají písmena nebo umí trochu číst, si můžeme připravit kartičky s hláskami nebo slabikami a kartičky s dvěma rozdílnými znaky (kolečka, čtverečky). Kartičky rozložíme na stole a podle domluvy dítě přikládá pod krátké samohlásky např. kolečka a pod dlouhé čtverečky.

6.2 Zraková cvičení

Nácvik vizuálních dovedností je v předškolním věku nesmírně důležitý, neboť dítě se tak zdokonaluje ve zrakovém rozlišování. Zrakové rozlišování je schopnost rozpoznat podobnosti a rozdíly mezi tvary, předměty a znaky. Schopnost vizuálně rozlišit tvary a písmena je nutným předpokladem pro čtení i pro budoucí matematickou představivost. S nácvikem těchto dovedností zároveň posilujeme i zrakovou paměť dítěte.

K procvičování vizuálních dovedností lze použít hračky a různé běžně užívané předměty, které dítě umí pojmenovat, dále některé dětské hry, časopisy a knížky. V dětských časopisech je poměrně velké množství vhodných obrázků nebo přímo již předepsaných a předkreslených úkolů k tomuto účelu určených. Vhodné je použít např. tato cvičení:

– *Vyhledávání stejných barev:* Dejte dítěti za úkol, aby vyhledalo stejné barvy na obrázku nebo seskupilo (třídilo) předměty stejných barev v domácím, školním či venkovním prostředí. Pokud dítě ještě neumí barvy pojmenovat, naučte je to.

– *Vyhledávání stejných tvarů:* Obdobou předešlého cviku – dítě bude ve skupině předkreslených tvarů na obrázku nebo ve skupině několika předmětů vyhledávat stejné tvary.

– *Porovnání délky a velikosti:* Předložte dítěti různě dlouhé či různě velké

předměty (vařečky, míče, autíčka apod.) a nechte je tyto věci rozřadit na krátké a dlouhé nebo malé a velké, seřadit je podle délky či velikosti, případně vyhledat stejně dlouhé nebo stejně velké předměty.

- *Využití dětských her:* Černý Petr, pexeso, kvarteto, domino apod. se kromě vlastní hry mohou využít k procvičování vyhledávání stejných obrázků, znaků a čísel a k posilování zrakové paměti.

- *Neúplné obrázky:* K tomuto účelu můžete využít her z dětských časopisů nebo sami nakreslit dítěti dvojice jednoduchých obrázků (dům, auto, zvíře), kde vždy v jednom obrázku něco chybí (okno, kolo, ocas). Dítě má poznat, co na obrázku chybí a dokreslit jej.

6.3 Cvičení na posilování zrakové paměti

Těchto cvičení existuje velké množství a mohou se různými způsoby obměňovat. Pro názornost jsou uvedena jen některá z nich:

- Nechte dítě dívat se krátkou dobu z okna nebo do určité části místnosti. Potom se dítě otočí a jmenuje, co všechno vidělo.

- Řekněte dítěti, aby zavřelo oči a vzpomínalo, jaké oblečení a v jakých barvách má právě na sobě ono samo nebo někdo z rodiny (mateřské školy).

- Popisujte podrobně dítěti nějaký jemu dobře známý předmět, místo nebo osobu. V líčení použijte co nejvíce vizuálních podrobností a nechte dítě uhádnout, o čem (o kom) hovoříte.

- Požádejte dítě, aby se zavřenýma očima popsalo některého člena rodiny, spolužáka z mateřské školy, vašeho psa apod.

- Hra "Co chybí": Tato hra se může hrát v různých obměnách. Např. položte na stůl několik předmětů (hračky, různé tvary formiček na pečivo, malá zvířátka apod.); nechte dítě, aby si je prohlédlo, a potom je zakryjte. Jeden nebo dva předměty odeberte a po odkrytí požádejte dítě, aby řeklo, co chybí. Obměna hry: Dítě si prohlédne skupinu předmětů a po jejich zakrytí má za úkol jmenovat všechny shlédnuté předměty, na které si vzpomene.

- Prohlížejte si s dítětem knížku, kterou dobře zná. Zeptejte se ho, jestli ví, jaký obrázek bude na příští stránce (případně jaký byl ten předcházející).

6.4 Trénování očních pohybů

Pro správné čtení (ale i psaní) je nutné, aby dítě bylo schopno plynule pohybovat očima zleva doprava. Tuto dovednost je možné snadno trénovat:

- Nechte dítě "číst" v několika řadách obrázky a dbejte při tom na to, aby postupovalo směrem zleva doprava a na konci každé řady přešlo na levou stranu řady následující. Můžete použít obrázky na listu papíru nebo dítěti vytvořit řady různých hraček a předmětů na stole nebo na koberci.

Pomůckou pro rychlé upoutání pohledu na plochu (např. list papíru) může být barevně zvýrazněný bod, umístěný v jeho levém horním okraji. Dítě se tak v následujících řadách snáze vrací k levému okraji.

- Obměnou může být, že dítě má předměty v řadách počítat. Vhodné je, když se dítě obrázků či předmětů zároveň dotýká, neboť tím se lépe upevňuje správný pohyb očí.

- Kutálejte před dítětem míč takovým způsobem, aby se jeho oči při sledování míče pohybovaly zleva doprava.

- V dětských časopisech nebo v tištěných pomůckách pro předškoláky (Těšíme se do školy, Psaní jako hraní I. a II., Sešity na vodítku I., II., III., Bystrozraký Filip, Hra na bystré oko) je pro děti připraveno velké množství cviků na spojování bodů nebo obrázků směrem zleva doprava.

- Od nejtětlejšího věku vedte děti k samostatnému zacházení s knížkou. Při prohlížení a čtení knížek zdůrazňujte obrácení listů správným směrem.

6.5 Cvičení na orientaci v prostoru

Nácvik určování polohy a směru je důležitým předpokladem pro budoucí čtení. Dobrá orientace v prostoru je žádoucí z toho důvodu, aby se dítě mohlo snadno orientovat na stránce. Před vstupem do školy by dítě mělo znát obsah těchto pojmů:

nahoře – dole
nahoru – dolů
vpravo – vlevo
doprava – doleva
vpředu – vzadu
dopředu – dozadu
před – za
(hned před – hned za)
první – poslední
nad – pod
horní – dolní
začátek – střed – konec
uprostřed – mezi.

K tomu, aby dítě mohlo tyto pojmy používat, musí nejdříve pochopit smysl jednotlivých určení směru a místa. Proto by nácvik měl být spojen s konkrétní činností, kterou můžete společně komentovat: Dáváme vázu *nahoru* na policičku. *Pod* strom dáváme košík. A potom se ptejte: Kde je váza? Kde je košík? Pokud dítě porozumělo termínům určujícím směr a místo, mělo by správně odpovědět a použít v odpovědi slova *nahoře*, *pod* atd.

Při cvičení na rozeznávání pravé a levé strany je nejjednodušší, naučí-li se dítě nejdříve vnímat pravou a levou stranu svého těla. Můžete mu to

usnadnit tím, když mu budete připomínat, že jeho pravá (případně levá) ruka je ta, která drží tužku a kreslí s ní. Dále je možné toto vědomí pravé a levé strany posilovat některými z následujících cviků:

- Dávejte dítěti jednoduché pokyny, aby např. hodilo míč pravou rukou, koplo do míče levou nohou, uchopilo nějaký předmět do pravé ruky, aby si jej přendalo z levé ruky do pravé apod. Nároky postupně zvyšujte.

- Obtížnější formou výše uvedeného cvičení je, když budete po dítěti požadovat, aby se dotklo svou pravou rukou levého ucha, levou rukou levé nohy atd.

- Na sérii obrázků, z nichž některé jsou orientovány doprava a některé doleva, se ptejte, kam který obrázek směřuje. Vhodný materiál naleznete např. v publikacích: Bystrozraký Filip, Filip rozum bere nebo Jak poznáme sklony dítěte k dyslexii, dysgrafii, dyskalkulii.

- Zkoušejte po dítěti požadovat, aby např. šlo za dveře pokoje vpravo, aby vzalo z poličky první knížku zleva apod. Takové úkoly jsou pro dítě již velmi těžké a jejich zvládnutí bude možná vyžadovat dlouhou dobu.

K ujasňování a zdokonalování prostorové orientace byla vydána sada obrázků, na nichž si děti mohou procvičovat konkrétní určení místa a směru. Obrázky nejsou barevné. Děti si je pak samy vybarví buď podle potřeby (např. při procvičování pojmu "uprostřed" vybarví jen prostřední postavu na obrázku), nebo volně podle vlastní fantazie.*

6.6 Hry s písmeny

Pokud předpokládáte, že vaše nedoslýchavé dítě bude navštěvovat školu běžného typu, prospěje mu, když bude znát alespoň částečně abecedu. Znalost písmen dítě získává dobré základy pro čtení, rozvíjí si paměť, pozorovací schopnosti a pozornost. Návik můžete zahájit třeba těmi písmeny, jimiž začínají jména členů vaší rodiny nebo spolužáků v mateřské škole. Poté, co se dítě naučí některá písmena znát, můžete začít hrát s písmeny hry. Pracujte raději s velkými tiskacími písmeny. Kartičky s písmeny by měly být tak velké, aby s nimi dítě mohlo snadno manipulovat. Kromě toho dnes existuje na trhu poměrně slušný výběr písmen plastických, dřevěných či látkových nebo jsou k dostání kostky s písmeny. Pokud se dítěti tyto hry nelíbí a nebaví je, rozhodně je do nich nenuťte.

- Ukažte dítěti kartičku s konkrétním písmenem a vymýšlejte slova, která tímto písmenem začínají nebo která je obsahují.

- Dávejte dítěti kartičky s jednotlivými písmeny a ono pak může v titulech knih a časopisů vyhledávat stejná písmena nebo celá slova, která tato písmena obsahují.

* Vaněčková: Procvičování prostorové orientace
- tabulky pro sluchově postižené děti

- Předložte dítěti na listu papíru napsanou skupinu většího množství písmen. Dítě pak vyhledává stejná písmena a ta, která zná, pojmenuje.

- Napište na papír několikrát stejné písmeno a vložte mezi ně jedno jiné. Písmeno, které do skupiny nepatří, má být vyřazeno.

- Napište písmena na samolepící fólie vhodné velikosti a nechte dítě, aby je nalepovalo na předměty v domácnosti, jejichž názvy danými písmeny začínají (L na ledničku, U na umývadlo atd.).

- Připravte kartičky s krátkými i dlouhými samohláskami a trénujte jejich rozlišování.

- Vezměte si kartičky se všemi samohláskami a již naučenými souhláskami. Spojujte vždy jednu souhlásku s různými samohláskami do slabik a při čtení dbejte na rozlišování délky samohlásek.

- Pokud dítě zvládlo spojování písmen ve slabiky, můžete si připravit kartičky se slabikami a začít skládat krátká slova jako MA-MA, AU-TO apod.

7 DOPORUČENÁ LITERATURA PRO PRÁCI S PŘEDŠKOLNÍMI DĚTMI

Na závěr všech cvičení je předloženo několik titulů, běžně dostupných na našem trhu, kterých lze při procvičování jednotlivých dovedností vhodně využívat:

Cardová, J., Švandová, H.: Jazyková výchova v mateřské škole II – didaktické hry a cvičení. Naše vojsko, Praha 1988

Kolátorová, H., Svobodová, Z.: Hrajeme si s předškoláky. Pražská pedagogicko-psychologická poradna, spol. s r. o. 1995

Kolektiv: Těšíme se do školy. SPN, Praha 1990

Linc, V.: Psaní jako hraní I, II. fi BLUG, Praha 1994

Pokorná, V., Houdek, L.: Sešity na vodítku I, II, III. Knižní podnikatelský klub, Praha 1992

Pokorná, V.: Jak poznáme sklony dítěte k dyslexii, dysgrafii, dyskalkulii. BLUG, Praha 1994

Pokorná, V.: Předcházíme sklonům dítěte k dyslexii, dysgrafii, dyskalkulii. BLUG, Praha 1995

Tymichová, H.: Nauč mě číst a psát. Naše vojsko, Praha 1988

Vančurová, E.: Hra na bystré oko. Albatros, Praha 1990

Vančurová, E.: Bystrozraký Filip. Albatros, Praha 1994

Vančurová, E.: Filip rozum bere. Albatros, Praha 1994

Literatura

- Kolektiv: Metodická příručka k vyučování českému jazyku a literatuře. SPN, Praha 1984
- Lesný, I.: Dětská neurologie. Avicenum, Praha 1980
- Lesný, I., Špitz, J.: Neurologie a psychiatrie pro speciální pedagogy. SPN, Praha 1989
- Matějček, Z.: Vývojové poruchy čtení. SPN, Praha 1978
- Matějček, Z.: Dyslexie. Nakladatelství a vydavatelství H&H, Jinočany 1995
- Sovák, M.: Uvedení do logopedie. SPN, Praha 1973
- Sovák, M.: Logopedie. SPN, Praha 1981
- Sovák, M.: Logopedie předškolního věku. SPN, Praha 1986
- Sovák, M.: Nárýs speciální pedagogiky. SPN, Praha 1983
- Sweet, A. P.: Náměty ke změnám výuky a vzdělávání v oblasti čtení. Pražská pedagogicko-psychologická poradna, spol. s r. o., 1994
- Šrámková, V.: Mluvený projev a přednes. SPN, Praha 1984

NAKLADATELSTVÍ SEPTIMA VYDÁVÁ PRO ŠKOLY PRO SLUCHOVĚ POSTIŽENÉ

Učebnice

- Ditmarová: Čítanka I – pro 1. stupeň
- Ditmarová: Veselé čtení – pracovní sešit k Čítance I
- Běhůnková: Čítanka II – pro 2. stupeň
- Švehlová: Čítanka III – pro 2. stupeň
- Chmelíř, Pešková, Tuháček: Přehled učiva matematiky
- Chmelíř, Tuháček: Sbirka úloh z matematiky pro 2. stupeň - aritmetika
- Chmelíř, Tuháček: Sbirka úloh z matematiky pro 2. stupeň - geometrie
- Málková: Přírodověda pro 4. ročník
- Málková: Přírodověda pro 4. ročník - pracovní sešit

Metodické příručky pro učitele

- Janotová, Svobodová: Integrace sluchově postiženého dítěte v mateřské a základní škole
- Janotová: Kapitoly o integraci sluchově postižených dětí
- Janotová: Reedukace sluchu sluchově postižených dětí v předškolním věku
- Janotová: Rozvíjení zrakového vnímání a odezírání sluchově postižených dětí
- Vaněčková: Výchova řeči sluchově postižených dětí v předškolním věku
- Vaněčková: Skloňování podstatných jmen – tabulky pro sluchově postižené děti
- Vaněčková: Procvičování prostorové orientace – tabulky pro sluchově postižené děti
- Svobodová: Logopedická péče o děti s kochleárním implantátem

PaedDr. Vlasta Vaněčková

**VÝCHOVA
ŘEČI
SLUCHOVĚ
POSTIŽENÝCH
DĚTÍ**

v předškolním věku

Obálku navrhla Jitka Špačková
Odpovědná redaktorka Olga Prášilová
Technická redaktorka Jirina Perglová
V roce 1996 vydalo nakladatelství SEPTIMA
Nádražní 19, 150 00 Praha 5
Tisk MM design, a.s., Praha 10
Počet stran 16
První vydání

123138

ISBN 80-85801-83-3